

CENTRUM
SZTUKI
WSPÓŁCZESNEJ
ZNAKI CZASU

(Nie) dotykaj!

Haptyczne aspekty sztuki polskiej po 1945 roku

Basia Bańda, *Mój goły*, 2008
 technika własna
 dzięki uprzejmości artystki

(Nie) dotykaj! Haptyczne aspekty sztuki polskiej po 1945 roku

Obcowanie ze sztuką w muzeach i instytucjach wystawienniczych najczęściej wiąże się z zakazem „Nie dotykać!”. Personel skwapliwie pilnuje zwiedzających, by zachowali odpowiedni dystans wobec dzieł sztuki i kontemplowali je jedynie wzrokiem. A tymczasem niektóre realizacje artystyczne kuszą i uwodzą także zmysł dotyku – nie pozostaje nam jednak nic innego jak przestrzegać muzealnego regulaminu, dotykając dzieł jedynie spojrzeniem i wyobrażając sobie ich fakturę pod naszymi palcami...

Pojęcie „haptyczny” (od greckiego *haptein*) oznacza zarówno chwytność i dotykanie w dosłownym sensie, jak i dotykanie wzrokiem, uczucie „jakby się dotykało”. Obydwu tym znaczeniom odpowiada podział wystawy, zatytułowanej *(Nie) dotykaj! Haptyczne aspekty sztuki polskiej po 1945 roku*, na dwie części.

Pierwsza z nich umożliwia odbiorcom realny, dotykowy kontakt z wybranymi dziełami (m.in. Aleksandry Ska, Iwony Demko, Damiana Reniszyna i Basi Bańdy). Jest zaaranżowana niczym otwarty „plac zabaw”, na którym zwiedzający mogą wchodzić w interakcję z wystawionymi pracami (oczywiście w sposób zgodny z instrukcjami, sformułowanymi przez twórców). Można tu napotkać także obiekty inspirowane ideą Andrzeja Pawłowskiego z 1963 roku, zatytułowane *Stymulatory wrażeń nieadekwatnych*, które zostały zbudowane specjalnie na ekspozycję w toruńskim CSW.

Druga zaś, prezentuje takie dzieła, które wyjątkowo silnie uwodzą zmysł dotyku, lecz mogą być dotykane jedynie wzrokiem (m.in. dzieła Andrzeja Pawłowskiego, Aliny Szapocznikow, Erny Rosenstein, Basi Bańdy, Marii Pinińskiej-Bereś, Tomasa Ciecierskiego, Pawła Łubowskiego, Bartosza Kokosińskiego, Beaty Szczepaniak, Pawła Matyszewskiego, Kariny Marusińskiej, Marcina Berdyszaka). Napięcie pomiędzy uwodzeniem dotyku a niemożnością realnego dotknięcia w tym wypadku wynika najczęściej z potrzeby chronienia dzieł przed zniszczeniem. Mimo że obrazy Basi Bańdy były pierwotnie przeznaczone do dotykania – odbiorca mógł odpinać i zapinać sweterki, w które „ubrane” zostały blejtramy – z czasem ulegały zniszczeniu z powodu nadmiaru dotykowego kontaktu. Perwersja sztuki haptycznej polega więc na tym, że dotyk musimy sobie często jedynie wyobrażać.

Iwona Demko, *Usiądź na mnie*, 2004, gąbka, polar
dzięki uprzejmości artystki

Iwona Demko, *Kolysz mnie*, 2004, gąbka, polar
dzięki uprzejmości artystki

Dzieła haptyczne podważają zatem ustalone reguły odbioru sztuki i „uruchamiają” cielesność percepcji. Odwołują się do doświadczeń naszych ciał pokrytych skórą, która jawi się jako główny „organ” dotyku. Jest to często sztuka zmysłowa – dotyk szczególnie wabią wszak formy cielesne i organiczne – którą odbieramy intuicyjnie i emocjonalnie, czując ją bardziej w „brzuchu” niż w „głowie”. Ponadto, odbiorcy są zaproszeni albo do realnego dotykania eksponatów, albo do wyobrażania sobie owego dotykania, co zdecydowanie różni się od kontemplacji wzrokiem, związanej z zachowaniem dystansu.

Celem wystawy (*Nie dotykaj!*...) jest wyodrębnienie, pokazanie i sproblematyzowanie niedostrzeganego dotąd nurtu haptycznej sztuki polskiej, rozwijającej się od okresu po zakończeniu II wojny światowej po dzień dzisiejszy. W ramach ekspozycji spotkają się więc prace klasyków i twórców reprezentujących młodsze generacje. W obecnych czasach dokonują się znaczące przemiany hierarchii zmysłów: uprzywilejowana od antyku pozycja wzroku jest poddawana w wątpliwość na rzecz docenienia tzw. zmysłów ciemnych i kanibalistycznych (związanych bardziej z instynktem przeżycia niż z intelektem), czyli głównie dotyku, ale również smaku. Wzrok, określany przez Hegla jako zmysł duchowy i intelektualny, gwarantuje możliwość obserwacji z pewnej odległości, co przyczyniło się w dużym stopniu do postrzegania go jako najszlachetniejszego pośród zmysłów.

Iwona Demko, *Przytul mnie*, *Usiądź na mnie*, *Kolysz mnie*, *Obejmij mnie*, 2004, gąbka, polar, widok ekspozycji
dzięki uprzejmości artystki

Dotyk z kolei już przez Arystotelesa został nacechowany pewną ambiwalencją: z jednej strony filozof ten sklasyfikował go nisko w hierarchii zmysłów, daleko za wzrokiem, lecz z drugiej strony powiązał go ze zdolnością przetrwania, a więc podkreślił jego istotne znaczenie dla człowieka. W *Iconologii* Cesare Ripy z 1593 roku po raz pierwszy pojawiło się natomiast stwierdzenie, że dotyk nie musi być przyjemny – może wszak także wiązać się z bólem, co w szczególnie intensywny sposób podejmuje sztuka współczesna.

Może dzięki wystawie *(Nie) dotykaj!*... uda się więc zachwiać kanonem sztuki polskiej II połowy XX wieku, formułowanym przez pryzmat wrokocentryzmu? Może – w sensie dosłownym i w przenośni – dotkniemy czegoś niezwykłego?

kuratorka: dr hab. Marta Smolińska, prof. UAP

Justyna Olszewska, *Opancerzenie / druga skóra III*
wideoperformans
dzięki uprzejmości artystki

Andrzej Pawłowski, *Narodziny manekina*, 1964, gips patynowany
dzięki uprzejmości rodziny artysty

Andrzej Pawłowski, *Manekin otyły*, 1964, gips patynowany
dzięki uprzejmości rodziny artysty

(Nie) dotykaj!

Haptyczne aspekty sztuki polskiej po 1945 roku

10.04 – 17.05.2015

artyści: Basia Bańda, Marcin Berdyszak, Beata Ewa Białecka, Tomasz Ciecierski, Dawid Czycz, Iwona Demko, Barbara Falender, Krzysztof Gliszczynski, Martyna Grzeszczak, Małgorzata Kalinowska, Bartosz Kokosiński, Maciej Kurak & Max Skorwider, Kamil Kuskowski, Paweł Łubowski, Karina Marusińska, Paweł Matyszewski, Magda Moskwa, Justyna Olszewska, Ewa Partum, Włodzimierz Pawlak, Andrzej Pawłowski, Maria Pinińska-Bereś, Krystyna Piotrowska, Damian Reniszyn, Erna Rosenstein, Aleksandra Ska, Marian Sępak, Alina Szapocznikow, Beata Szczepaniak, Grzegorz Sztwiertnia

Kuratorka: Marta Smolińska

Koordinacja wystawy: Daria Pysiak

Tekst: Marta Smolińska

Korekta: Natalia Cieślak, Katarzyna Radomska

Skład: Marcin Treichel

© Autorzy

© 2015 Centrum Sztuki Współczesnej *Znaki Czasu*

Wszystkie prawa zastrzeżone

ISBN: 978-83-62881-60-4

okładka:

Damian Reniszyn, *Protezy – Wehikuł*, 2014
dzięki uprzejmości artysty

Urząd Miasta Torunia

Główny organizator

UMC

Partner technologiczny

HENKELL
TROCKEN

Partner

zwierciadło.

Partnerzy medialni

o.pl

CzasKultury

SZ U M